

**Slutrapport från folkpartiet
liberalernas etikkommision**

Om uppdraget

Folkpartiet liberalernas etikkommission tillsattes som en konsekvens av att en folkpartist vid flera tillfällen olovligen loggat in på socialdemokraternas interna datanät Sapnet och tillskaffat sig material som i vissa fall fördes vidare till andra personer i folkpartiet. Vårt uppdrag har varit att söka förklaringar till det som har skett, att göra en genomlysning av folkpartiets organisationskultur samt att föreslå åtgärder för att förebygga liknande händelser i framtiden.

Etikkommissionen har bestått av Stefan Einhorn (ordförande), Maria Arnholm, Claes Beyer, Axel Darvik, Lena Isaksson och Caroline Krook. Sekreterare i kommissionen har varit Johanna Elgenius.

Kommissionen har under arbetets gång haft sex möten och dessemellan skött kommunikationen via telefon och e-post. Som underlag till den rapport vi lämnar har medlemmar i kommissionen genomfört ett 30-tal intervjuer med personer på olika nivåer inom partiet och från olika regioner. Samtalen har bland annat berört händelserna i samband med de olovliga inloggningarna och det som skedde i efterförloppet samt folkpartiets organisationskultur. Kommissionens medlemmar har också fått information från ytterligare ett antal personer via möten, telefonsamtal samt e-post. Vi har vidare tagit del av muntliga och skriftliga rapporter från Peter Danowsky, förundersökningen samt många av de medieinslag som gjordes i samband med att händelsen blev offentlig.

Kommissionen har valt att definiera etik som det sätt på vilket vi bemöter våra medmänniskor och vår omvärld. Med denna definition understryks att etik inte bara handlar om stora övergripande beslut utan att etiken är en del av vår vardag. Att fatta goda beslut på en sund etisk grund är inte alltid lätt, eftersom de alternativ en situation erbjuder kan ha svåröverblickbara konsekvenser. På detta sätt är etiken en utmaning som vi ständigt lever med.

Att upprätthålla en väl fungerande etik är ett kontinuerligt arbete. Att vi ibland misslyckas är ofrånkomligt. En viktig del i processen är att analysera dessa misstag och förstå deras bakomliggande orsaker. Det breda mandat vi har fått visar på en genuin önskan från ledningens sida att komma till insikt om problem inom partiet samt mekanismerna bakom det som har hänt, vilket i sig är att betrakta som såväl modigt som rättrådigt. Vi har försökt leva upp till detta förtroende genom att så väl vi har kunnat analysera skeendet och möjliga bakomliggande orsaker samt föreslå åtgärder.

Vad har hänt?

Kortfattad sammanfattning av förloppet

Under perioden november 2005 – augusti 2006 skedde från LUF:s förbundsexpedition och från dator i hemmet, med utnyttjande av annan persons identitet och lösenord, ett antal inloggningar på socialdemokraternas databas, Sapnet, varvid intern information om socialdemokraternas valstrategi laddades hem. Information från denna databas har därefter spridits inom folkpartiet. När kännedom om denna verksamhet nådde folkpartiets partisekreterare kontaktades ansvarig person som tillsades att upphöra med inloggningarna. Information om inloggningarna vidarebefordrades inte till socialdemokraterna och samtalet följdes inte upp. I samband med en presskonferens natten mellan den 3 och 4 september informerade representanter för socialdemokraterna press och allmänhet om vad som hänt. Efter viss fördröjning framkom information om att bland annat folkpartiets presschef, Niki Westerberg, och partisekreterare, Johan Jakobsson, under en längre tid haft kännedom om det som ägt rum. Detta ledde till att presschefen tog time out den 4 september och att partisekreteraren avgick den 5 september.

Etiska synpunkter

Etikkommissionen har identifierat fyra aspekter av etiska övertramp:

Olovliga inloggningar

LUF:s pressekreterare, Per Jodenius, har vid ett flertal tillfällen olovligen loggat in på socialdemokraternas databas och laddat ner information från så kallade stängda mappar. Även Nicklas Lagerlöf, ordförande i LUF Västra Götaland, har vid minst ett tillfälle loggat in på detta intranät.

- Det är kommissionens självklara uppfattning att olovliga inloggningar på interna databaser inte bör ske.

Utnyttjande av intern information

Representanter för folkpartiet har via presschefen Niki Westerberg fått tillgång till denna information och också använt den. Två exempel är tydliga. Dels gäller det planläggningen av en äldre kampanj, där vetskapen om att socialdemokraterna skulle genomföra en sådan innebar att folkpartiet tidigarelade sin kampanj (eller eventuellt ledde till att en sådan initierades). Dels handlar det om en skolrapport i sin slutgiltiga form, som folkpartiet fick i förtid och som resulterade i en snabb respons. Det är ej belagt att användarna hade specifik kunskap om hur denna information genererats.

- Det är etikkommissionens uppfattning att den som tar emot information från annan part, som uppenbarligen är av intern art, har ett stort ansvar att säkerställa att informationen inte blivit tillgänglig på ett oetiskt sätt. Det kan även ifrågasättas huruvida information som uppenbarligen är av intern art överhuvudtaget ska användas.

Bristande tydlighet och öppenhet

När informationen om de olovliga inloggningarna vidarebefordrades av presschefen Niki Westerberg till partisekreteraren Johan Jakobsson, kontaktades Jodenus av Jakobsson, varvid denne fick direktiv om att upphöra med inloggningarna. Jodenus uppmanades att kontakta en journalist, men i avseende på motivet för denna kontakt går uppfattningarna isär. Jakobsson har hävdat att han uppmanade Jodenus att vända sig till en journalist för att offentliggöra övertrampet. Jodenus har menat att Jakobsson uppmanade honom att gå till en journalist så att journalisten i sin tur kunde få fram information om socialdemokraterna. Samtalet mellan Jakobsson och Jodenus följdes inte upp.

De olovliga inloggningarna var efter den 15 mars kända hos ytterligare ett antal personer verksamma inom folkpartiet. Ingen av dessa agerade för att informationen skulle komma till socialdemokraternas kännedom.

- Det är kommissionens uppfattning att så snart informationen om vad som skett blivit känd skulle ansvariga personer i folkpartiet ha försäkrat sig om att denna verksamhet omedelbart upphörde, säkerställt vilken information som erhållits samt underrättat socialdemokraterna om det skedda. Att inte göra detta är att betrakta som ett etiskt övertramp.

Ett oaktsamt förfarande med sanningen

Efter socialdemokraternas presskonferens natten mellan den 3 och 4 september meddelade Jakobsson att Jodenus var uppsagd. I intervjuer den 4 september förnekade Jakobsson tidigare kännedom om det inträffade. Den 5 september berättade Jakobsson att han haft kunskap om inloggningarna sedan i mars.

Det har framkommit misstankar om att ytterligare personer än de ovan beskrivna har känt till inloggningarna före mars och därefter inte varit sanningsenliga med denna kunskap. Detta har dock ej kunnat objektivt verifieras.

Lars Leijonborg fick den 3 september information från Jakobsson om att denne känt till inloggningarna sedan i mars. I flera intervjuer den 4 september gav Leijonborg svar som gav intrycket att han inte visste att Jakobsson känt till inloggningarna tidigare. Efter samtalet mellan Leijonborg och Jakobsson den 3 september dröjde det nästan två dygn innan informationen om Jakobssons tidigare kunskap om de olovliga inloggningarna

tillkännagavs. Lars Leijonborg har i samtal med etikkommissionen vidgått att det initialt fanns en förhoppning om att Johan Jakobssons tidiga vetenskap om inloggningarna inte skulle komma till allmän kännedom.

- Det är kommissionens uppfattning att ett oaktsamt förfarande med sanningen har ägt rum.

Sammanfattning

Etikkommissionens uppfattning är att flera övertramp har ägt rum och att hanteringen av informationen om de olovliga inloggningarna, när den blev känd av flera i organisationen, är att betrakta som det huvudsakliga etiska problemet. I ett parti där man så tydligt lyft fram den enskildes ansvar för etiken blir övertramp extra iögonfallande. De brister inom folkpartiet och dess ledning som gav upphov till denna hantering kommer vi att återkomma till nedan, i vår analys av den kultur som skapade grogrund för dessa övertramp.

Samtidigt vill etikkommissionen redan nu slå fast att människor ibland gör fel, att partipolitiskt aktiva människor inte utgör något undantag från denna princip och att man i avvägningen mellan sträng rättrådighet och förståelse visar vilken grad av omdöme och ödmjukhet man själv besitter. Var denna avvägning till slut leder lämnar vi delvis till läsaren av denna rapport att själv dra slutsatser om.

Vad berodde det på?

Händelser äger inte rum i ett vakuum. En viktig del av uppdraget har varit att analysera företeelser i folkpartiets organisationskultur som kan ha lett fram till det inträffade och våra slutsatser baserar sig på ett stort antal intervjuer som vi har genomfört. Vi kommer att belysa aspekter av folkpartiets organisation och strategi som kan ha haft betydelse för det som skedde. Etikkommissionen understryker att vi uttalar oss om vanligt förekommande åsikter bland dem vi talat med och att det fanns de som inte gav uttryck för dessa uppfattningar.

Ledningsorganisation

Bland de vi har talat med finns det en vanlig uppfattning att folkpartiet har präglats av ett hierarkiskt ledarskap. Detta är i sig inte unikt för en politisk organisation, och inte heller i folkpartiets historia, utan betraktas snarare som en förutsättning för ett parti att kunna agera både snabbt och relevant.

Men det som sägs ha präglat folkpartiet under senare år är att beslutfattandet i mångt och mycket har koncentrerats till några få individer. En vanlig uppfattning har varit att de viktiga besluten i stor utsträckning har fattats av en grupp bestående av 2-3 personer. I folkpartiet har denna ordning tagit sig uttryck i att personer med formell politisk plattform uppfattat sig som uteslutna från beslutsprocessen. Detta kan ha varit en anledning till att vissa personer uppfattar att partiet präglas av bristande ”laganda”.

Det framkommer vid intervjuerna att Lars Leijonborg uppfattas som en kompetent politiker och partiledare. Samtidigt framförs ofta synpunkten att det finns brister i det interna ledarskapet. Ett uttryck för detta är att människor inte alltid känner sig sedda och att deras kompetens inte respekteras till fullo. Delvis finns det en förståelse för detta i organisationen, då det finns en medvetenhet om att partiledaruppdraget innebär en utsatt position och en pressande arbetsuppgift.

Folkpartiet är också arbetsgivare. Som arbetsgivare har man ett ansvar för att medarbetarna vet vad som förväntas av dem, vet vilka befogenheter de har, samt att medarbetarna känner sig sedda av sina chefer. I detta avseende är förhållandena inte alltid optimala.

Det har framkommit att det under senare år har växt fram en oro för att yttra sig mot ledningens uppfattning. Denna ”tystnadskultur” uppges finnas både bland tjänstemän och bland de förtroendevalda. Detta tolkas som uttryck för en rädsla att avvikande åsikter får konsekvenser för en individs karriärmöjligheter, men också som uttryck för en bristande interdemokrati.

Det är etikkommissionens uppfattning att de ovan beskrivna problemen kan ha haft betydelse för inloggningen och för hur denna hanterades i följande avseenden:

- I en organisation där människor inte känner sig naturligt sedda kan behovet av att uppmärksammas ibland ta sig drastiska uttryck. Detta kan få som konsekvens att individer gör etiska övertramp.
- Ledare för en organisation har också som uppgift att fungera som förebilder. Om man i sitt agerande inte är tydlig med betydelsen av ett gott etiskt förhållningssätt finns det en risk att individer i organisationen inte har en naturlig relation till självklara grundläggande värderingar.
- I en kultur som präglas av relativ tystnad finns det en risk att man inte säger ifrån när övertramp och oegentligheter sker. Det kan också innebära att man själv inte vågar berätta om egna felsteg, av rädsla för konsekvenser.
- Ett parti som i praktiken styrs av ett fåtal personer är sårbart för kriser, speciellt när de som ingår i denna grupp själva är en del av krisen. Människor i en krissituation som personligen berör dem agerar inte alltid adekvat. I en välfungerande organisation skulle kretsen av krishanterare ha utvidgats och de personer som var direkt eller indirekt involverade ha uteslutits från hanteringen av situationen.
- Brister i en organisationskultur skapar i sig grogrund för ett oetiskt tänkande och beteende.

Avvägning mellan ideologi och strategi/taktik

Förutsättningarna för partipolitiskt arbete har förändrats under de senaste decennierna. En av de viktigaste förändringarna är att väljarna är mer rörliga, vilket fått som konsekvens att kampen om röster hårdnat. I takt med denna utveckling har det vuxit fram allt mer avancerade opinionsundersökningar och därmed verktyg att analysera vad människor tycker. När ett parti definierat vilka väljare man vänder sig till kan man av strategiska skäl, på ett mer avancerat och professionellt sätt än tidigare, betona vissa budskap och tona ned andra.

Till denna utveckling ska läggas ett mediaklimat, med allt hårdare konkurrens om utrymmet. Det krävs att politiska partier agerar snabbt för att nå ut med sina budskap och att budskapen paketeras på ett kreativt och professionellt sätt, så att de väcker medias intresse.

Att folkpartiet under senare år har professionaliserat sitt strategiska arbete och sin mediehantering på ett imponerande sätt är en utbredd uppfattning bland de vi har intervjuat. Folkpartiet har arbetat med tydlig målgruppsfokusering, agerat snabbt med att svara på politiska motståndares utspel och har lyckats väl med att placera egna nyheter i media.

Även om alla vi talat med är överens om att en professionell och genomtänkt kommunikationsstrategi är en förutsättning för politisk framgång finns det en utbredd uppfattning att utformningen av budskapet alltför ofta varit viktigare än budskapet självt.

Det taktiska tänkandet i jakten på väljare har för ofta överordnats ideologiska överväganden. Budskap har ibland spetsats till så att många folkpartister inte har känt igen sig och förankringsprocessen har ibland blivit lidande. Det finns i dag en längtan efter en öppen diskussion om balansen mellan ideologi och strategi/taktik.

Det är etikkommissionens uppfattning att de ovan beskrivna problemen kan ha haft betydelse för inloggningen och för hur den hanterades i följande avseenden:

- I en kultur där man prioriterar medial uppmärksamhet är det lätt hänt att man begår etiska övertramp. Viljan att ligga steget före sina politiska motståndare kan till exempel ta sig uttryck i att man tar till oegentliga medel för att skaffa sig information och att man låter ändamålen helga medlen när det gäller vilka metoder som används i övrigt.
- I en kultur där opinionsframgångar överskuggar mycket annat finns det en risk att inställningen till att använda ett annat partis interna material – oavsett hur detta har införskaffats – inte alltid ifrågasätts på ett adekvat sätt.
- I en kultur där strategin för tydligt och för ofta överordnas ideologin kan det hända att krävande men viktiga värderingar undertrycks.

Kulturen inom LUF

Det har framkommit uppfattningen att det under senare år har växt fram en kultur inom LUF som fokuserat på att få organisationen att bli en utpräglad kampanjorganisation. Detta har bland annat tagit sig uttryck i att anställda har ägnat tid åt att försöka få fram negativ information om politiska motståndare för att senare placera den i media.

Det måste finnas en viss förståelse för att personerna i denna organisation är relativt unga, men det har varit svårt att undgå slutsatsen att kulturen i vissa avseenden har varit omogen.

Det är etikkommissionens uppfattning att de ovan beskrivna problemen kan ha haft betydelse för inloggningen och för hur den hanterades i följande avseende:

- En medarbetare i LUF har loggat in på Sapnet och spridit informationen vidare. Personer som har känt till detta har ej reagerat på ett adekvat sätt.

IT - ett nytt medium

Det hör till vår grundläggande etik att man till exempel inte får öppna och läsa andras brev. När det handlar om IT-mediet är insikten om vad som är etiskt och lagligt acceptabelt inte lika klar för många. Detta beror till viss del på att kännedom om lagstiftningen i detta avseende inte är utbredd. Däremot bör det vara uppenbart för alla att man överträder en moralisk gräns när man genom olovliga inlogningar tillskansar sig information om politiska motståndare.

Det är etikkommissionens uppfattning att de ovan beskrivna problemen kan ha haft betydelse för inloggningen och för hur den hanterades i följande avseenden:

- Att inloggningarna överhuvudtaget skedde.
- Att tjänstemän på olika nivåer inom folkpartiet inte insåg allvaret i det inträffade.

Vad ska folkpartiet göra åt detta?

Etiska övertramp har ofta en dubbel negativ effekt. Dels har de en tendens att slå tillbaka på ett direkt sätt, exempelvis om felstegen når offentligheten. Dels tenderar de att straffa sig själva genom indirekta mekanismer, till exempel genom att skapa en negativ atmosfär som leder till nya missgrepp. Det är därför av central betydelse att i en organisation eftersträva ett gott etiskt förhållningssätt.

I uppdraget ingår att etikkommissionen ska komma med förslag på åtgärder som innebär ”att etiska målsättningar garanterat också präglar attityder och värderingar i det dagliga arbetet” och vidare ”att i partiet initiera en process som säkrar att den typ av etiska övertramp som nu uppdragats i vårt parti inte händer igen”. Etikkommissionen vill slå fast att inga av de nedan föreslagna åtgärderna kommer vare sig att garantera eller säkra att etiska övertramp inte äger rum i framtiden. Däremot är det vår förhoppning att de föreslagna åtgärderna kommer att bidra till en process som minskar risken för att övertramp ska ske och ökar säkerheten för att eventuella felsteg hanteras på ett etiskt tillfredsställande sätt.

Etikverksamhet innebär alltid ett mödosamt, men samtidigt stimulerande, arbete. Enskilda insatser räcker inte till utan angreppssättet måste vara brett, långsiktigt och mångfacetterat. Utan denna inställning kommer etikarbetet endast att medföra marginella effekter. Nedan tar vi upp ett antal förslag som kan bidra till en positiv utveckling i detta avseende. Förslagen har delats upp i konkreta åtgärder med anledning av det inträffade samt i kontinuerligt etikarbete.

Konkreta åtgärder med anledning av det inträffade

Brett ledarskap

Folkpartiet har formellt ett brett centralt ledarskap. Det är viktigt att detta inte bara finns på papperet utan också gäller i realiteten. Detta är en viktig aspekt för en välfungerande organisation samt även för hanteringen av framtida krissituationer.

Organisationsstruktur

De brister som har framkommit i avseende på organisationsstrukturen inom folkpartiet bör åtgärdas. Det är viktigt att ta itu med de systemfel som medför att människor inte känner sig sedda och till fullo respekterade.

Ledarskapsutbildning

Insikten om betydelsen av ett gott ledarskap bör genomsyra organisationen. Människor som når positioner i partiet där de har ett ledningsansvar bör därför genomgå en obligatorisk ledarskapsutbildning. Ledare i en organisation har ett övergripande ansvar för övertramp som sker i organisationen.

Avvägning mellan ideologi och strategi/taktik

Det är viktigt att folkpartiet lyfter fram diskussionen om avvägningen mellan ideologi och utspelsstrategi, som nu till stora delar förs i mindre kretsar. Frågor som inte diskuteras helt öppet har en tendens att skada en organisations arbete. Man bör här eftersträva att nå en så bred förankring som möjligt.

Krisorganisation

Folkpartiet bör ha en välfungerande intern krisorganisation som kan aktiveras i samband med kriser. Det är av central betydelse att personer som ingår i denna krisorganisation lämnar arbetet om de är delaktiga i det uppkomna problemet.

Relationen mellan folkpartiet och LUF

En genomlysning av samarbetet mellan folkpartiet och LUF bör ske. Det är viktigt att organisationerna finner goda samsarbetsformer och en bra arbetsfördelning samt att de tar ett gemensamt ansvar för att etikarbetet prioriteras. Kommissionen ser positivt på att LUF nu har initierat ett eget etikarbete.

Kontinuerligt etikarbete

Etikkommissionens arbete är i och med presentationen av denna rapport avslutat. Vårt förslag är att folkpartiet nu etablerar ett kontinuerligt etikarbete som erbjuder goda möjligheter till etiska diskussioner och ger stöd i det politiska vardagsarbetet.

Alla i partiet ska engageras. Inte minst måste folkpartiets ledning vara tydliga med betydelsen av ett gott förhållningssätt och sträva efter att detta sätt att tänka ska genomsyra organisationen. Betydelsen av att människor i ledande ställning agerar som goda föredömen bör inte underskattas.

Ett kontinuerligt etikarbete kräver en plattform som har flera komponenter. Vi föreslår att följande verksamheter ingår i denna plattform:

Tillsättandet av en etikkommitté

Denna kommitté ska huvudsakligen arbeta förebyggande och ha ansvaret för att initiera och övervaka folkpartiets etikarbete. De arbetsuppgifter som etiknämnden nu har (att ge råd om externa ekonomiska bidrag och stöd till valkampanjen) bör läggas under etikkommittén. Kommittén bör ha ansvaret för att implementera de åtgärder som i övrigt föreslås.

Etikpolicy

Ett policydokument fastställer ramar och påminner om betydelsen av ett gott förhållningssätt, även om det inte ensamt räcker till för att förebygga etiska övertramp. En viktig aspekt är själva processen att skapa detta dokument. Arbetet bör ha ett tydligt stöd i partiledningen och involvera så många människor som möjligt, till exempel genom lokala diskussioner om värdeord som bör lyftas fram i policydokumentet.

Etikarbete i vardagen - etikansvariga och etikambassadörer

Etikarbetet bör breddas genom att man lokalt utser etikansvariga som initialt utbildas i etikfrågor och som driver och bevakar etikarbetet. De kan också fungera som en tillgänglig kraft för råd och synpunkter när medarbetare hamnar i etiska valsituationer. För att garantera att etikaspekterna beaktas i grupper och kommittéer kan man utse en av ledamöterna att vara etikambassadör, med särskilt ansvar för att bevaka etikfrågorna.

Etikutbildning

Folkpartiets tjänstemän, förtroendevalda och medlemmar bör på olika sätt erbjudas etikutbildning, som tar upp förhållningssätt gentemot medarbetare, allmänhet, media, politiska motståndare etc. Denna utbildning kan ha olika form; som ett inslag i landsmötet, som en internetutbildning, som lokala utbildningar eller som seminarier där etiska dilemman diskuteras.

Slutligen

Folkpartiets medlemmar, tjänstemän och förtroendevalda utför ett självuppoftande och gott arbete. Detta ska inte glömmas bort när vi i denna rapport har diskuterat vad som gick fel och på vilka sätt man kan arbeta förebyggande i framtiden. Mycket i organisationen är sunt och bra, men det finns problem som kan och bör åtgärdas.

I vilken mån de brister vi lyfter fram förekommer i andra politiska partier har vi ej kompetens att bedöma. Om så är fallet står det naturligtvis dessa organisationer fritt att använda den kunskap som framkommer i denna rapport på det sätt som kan gagna dem.

Det är vår tro att om folkpartiets medlemmar tar problemen och bristerna på stort allvar kan mycket vara vunnet och det som har hänt kan följaktligen bli startpunkten för en organisation och en verksamhet som i ännu högre grad än tidigare kan växa och utvecklas.

Enligt uppdrag

Stockholm den 9 december 2006

Stefan Einhorn, ordförande

Maria Arnholm

Claes Beyer

Axel Darvik

Lena Isaksson

Caroline Krook

Johanna Elgenius, sekreterare